

РОДИТЕЛИТЕ И СЛОБОДНОТО ВРЕМЕ НА ДЕЦАТА

Деспина Сивевска¹
Билјана Ефтимова Бошкова²

Апстракт

Денешните семејства се среќаваат со бројни промени. Превработеноста на родителите, зголемени работни и емоционални барања, криза на моралните вредности, менување на системот на вредности се мноштвото од промените со кои се соочува секое современо семејство. Поради превработеноста на родителите, децата подолг период се одвоени од своите родители, а често се среќаваме и со разводи во семејствата.

Сето тоа остава сериозни последици врз развојот на детето, а особено во раната возраст. Овие промени придонесуваат и до менување на семејните односи, па и на начинот на кој семејството го поминува своето слободно време. Начинот на кој семејството го поминува слободното време влијае на детскиот развој, на неговото растење, самодоверба, развој на креативноста и социјалните вештини, како и развој на интелектуалните способности.

Децата и младите од семејствата имаат потреба во организирањето на активностите со кои ќе биде исполнето нивното слободно време, а притоа задоволувајќи ги своите потреби желби и интереси. Ако семејството не е подготвено тоа да им го понуди тие тоа ќе го задоволат на други места, со своите врстници со кои имаат слични интереси и мотивација.

Клучни зборови: семејство, слободно време, активности во слободното време

PARENTS AND CHILDREN LEISURE TIME

Despina Sivevska³
Biljana Eftimova Boskova⁴

Abstract

Today's families are facing numerous changes. Parents' over-employment, increased work and emotional demands, moral crisis of values, changing of the system of values, all these represent a multiplicity of changes any modern family is faced with. Because of parents' over employment children spend extended periods of time separated from them, and more often than not families are faced with divorce.

All of this has serious consequences on child development, particularly at an early age. These changes contribute to changing family relationships, and the way the family spends their leisure time. This in turn affects children's development, their growth, self-confidence, development of creativity and social skills, and the development of intellectual abilities.

Children and young people from families are in need of the organization of activities with which their leisure time will be filled, at the same time satisfying their needs, interests and desires. If the family is not ready to offer them these, they will satisfy them in other places, with their peers with whom they have similar interests and motivation.

Key words: family, leisure time, leisure time activities.

¹ Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

² Детска градинка „Вера Циривири Трена“ Штип

³ Faculty of educational science, University “Goce Delcev” Stip

⁴ Kindergarten “Vera Ciriviri Trena” Stip

Поим за слободното време

Слободното време е време кое си го посветуваме себе си, време во кое ги задоволуваме сопствените потреби, како потребата за игра, забава, разонода, одмор, а со растот и развојот на потенцијалите така се оплеменуваме и стануваме она што сме. (Berc i Buljevac, 2007, Puljiz, 2010)

Слободното време навлегува во сите подрачја на човековото живеење и работа: семеен живот, подрачје на производство, материјални и духовни добра, подрачје на физичка култура, духовна култура, мануелни и интелектуални активности, техничко-технолошкото подрачје, подрачје на наука, на уметност, на општествен живот и др. (Pehar, 2004, Tomić & Hasanović, 2007)

Слободното време е од особена важност за хуманизацијата на човекот и неговото пошироко општество. Тоа во никој случај не е време на неработење, туку време на активен одмор и задоволување на оние човекови потреби кои не можат да се задоволат додека човекот е на работното место каде е подложен на различни дисциплински прописи и работни норми.

Постојат бројни фактори кои влијаат на организацијата и поминувањето на слободното време на децата и младите, почнувајќи од семејството, предучилишните установи, училиштето, бројните институции од областа на културата, науката, техниката, масовните медиуми од сите видови и др. Секој од овие фактори располага со свој специфичен воспитно-образовен потенцијал и секој од нив има одлучувачко влијание врз развојот на детето во воспитната средина и видот на воспитание во поедините активности на децата, младите и возрасните во слободното време.

Улогата на семејство како фактор за организирање на слободното време на децата и младите

Семејството е темелна социјална институција која пресудно влијае на судбината на поединецот, таа е темелна единица на општествената структура и исход на општествените односи. Во семејството децата усвојуваат интелектуални, културни, општествени и морални вредности, а родителите се први и најважни учители. Во семејството се учи начинот на комуникација, однесување, се стекнуваат ставови, интереси, но и начин на mineње на слободното време. Бидејќи постои се помалку поминато заедничко слободно време помеѓу родителите и децата, особено е значајно да се обрне внимание на квалитет на тоа слободно време.

Начинот на кој семејството го поминува слободното време влијае на детскиот развој, на неговото растење, самодоверба, развој на креативноста и социјалните вештини, како и развој на интелектуалните способности.

Општата атмосфера во семејството е важна во процесот на севкупен развој и социјализација на младите. Семејството во кое владее љубов и доверба меѓу родителите и децата нудат повеќе услови за развој на позитивни особини кај децата, сигурност во себе, урамнотежени и стабилни социјални контакти, отколку децата кои потекнуваат од субкултурни семејства, кои се карактеризираат со: себичност, несигурност, склоност кон хазардно и асоцијално однесување. Децата кои потекнуваат од семејства во кои не владее соодветна педагошка клима потешко воспоставуваат односи со другите лица, неодговорно ги извршуваат своите задачи, срамежливи се во контактите со другарите, тешко сами донесуваат одлуки, честопати се срамежливи, повлечени или пак стануваат агресивни. (Popadić, www., c.326)

Родителите честопати не обраќаат внимание на mineњето на слободното време на своето дете, внимавајќи само на исполнувањето на училишните обврски. Престојот во училиште во текот на календарската година зазема околу 15% од будното време на детето (Mataga, Tintor i Puljiz, 2007). Тоа би значело дека детето, покрај своите

обврски, има уште многу слободно време и потребно е да му се посвети посебно внимание. Слободното време е важен дел од животот и развојот на секое дете.

Ставот кој го имаат родителите кон слободното време и начинот како го минат го пренесуваат на своите деца. Родителите може да ги поттикнат, но и обесхрабрат интересите на своите деца. Тие можат да покажат интерес за детскиот свет и хоби и неговата интима. Многу родители сами не го минуваат содржински своето слободно време, па така не можат да им понудат и потпора на своите деца.

Слободното време поминато во семејството е важно за комуникација и градење на квалитетни семејните односи. На тој начин се развива довербата, блискост и поврзаност кое се основни фактори за заедништво, љубов и поддршка кон која тежнее секој родител и секое дете, а темелите за тоа треба да се градат уште додека децата се мали и додека родителите се „центарот на светот“. Постојат различни начини како да се помине слободното време во семејството: играње друштвени игри, читање, зборување, заедно поминат викенд и годишен одмор, заеднички домашни работи (пр. заедно правење слатки, кифли, торти..), спортски активности, посета на кино, театар, лизгање, креативна работилница и сл. Заедничките активности го зголемуваат чувството на поврзаност и меѓусебно припаѓање на членовите на семејството, а тоа е заштитен потенцијал во превенцијата од ризични однесувања.

Конвенцијата за правата на детето вели дека детето има право на одмор, слободно време, игра и разонода во склад со неговата возраст. Важна улога во креирањето на детското слободно време има семејството и нивната вклученост.

Денешните родители се вработени и имаат малку време за своето дете или пак ако го имаат не знаат квалитетно да го поминат со детето. Многу родители имаат грешно мислење за тоа и сметаат дека ако се наоѓаат во иста просторија со своето дете, додека готват или гледаат ТВ минат/споделуваат квалитетно слободно време со нив.

Слободното време на многумина од вработените родители денес им звучи како луксуз. Имајќи го предвид работното време на поголем дел од родителите, како и обврските и активностите кои ги имаат училишните деца, може да се каже дека имаме се помалку слободно време, време во кое семејството може и треба да го помине заедно.

Детето од предучилишна возраст може да биде со своите родители само во случаите кога тие не се на работа, а детето од училишна возраст само кога тоа не е на училиште, кога родителите не се на работа, а тоа не е секогаш лесно да се усклади. Родителите денес поради своите работни обврски ретко имаат доволно слободно време да го посветат на своите деца онолку колку што тие сакаат. Поголем дел од семејствата се собираат заедно на ручек или вечера. А многу почесто се собираат пред телевизорот кој додека е вклучен, целосно го апсорбира вниманието на сите членови од семејството, така да ретко се комуницира меѓусебно. Гледачите, членовите на семејството, физички се заедно, но не се заедница, иако се работи за членови на едно семејство.

Децата денес уште од мали знаат како да управуваат со телевизорот, исто како нивните родители. Понекогаш и самите интензивно гледаат телевизија за не ги запитуваат родителите, тоа особено го прават децата кои се на школска возраст, кога родителите им поставуваат прашања за тоа како поминале на училиште, што научиле и што имаат за учење. Честопати заради телевизијата се оддалечуваат и самите сопружници, бидејќи тоа им е оневозможува нормалната комуникација. Тие живеат еден крај друг, но без интерес еден за друг, бидејќи секој си го нашол својот објект на интерес.

Денес многу поретки се и меѓугенерациските средби, а луѓето многу почесто комуницираат со своите врсници. Така и самите деца се под поголемо влијание на останатите деца, своите врсници, отколку на своите родители.

Ако родителите често се пред телевизор или компјутер, ако телевизорот постојано им е вклучен и служи како „позадина“, ако не одат во природа и не се шетаат, не спортуваат, може да се очекува таквите навики да ги усвои и нивното дете. На тој начин лесно се губи чувството на заедништво. Децата кои многу гледаат ТВ малку се дружат, немаат можност да развијат емпатија и социјални вештини. Стануваат физички мрзливи, а последица на тоа е слабо движење, тешкотии со рбетот. Уште поопасна е психичката пасивност, а симптоми се отуѓување, неразвиена фантазија, неспособност за решавање проблеми, депресивност, незрелост, лош училишен успех, а честопати и зголемена агресивност.

Потребно е родителите да се учат да бидат креативни и квалитетно да се дружат со своите деца. Мајките, честопати заради преоптеретеност, ни и незнаење, не се сконцентрирани на една содржина, туку паралелно изведуваат домашни работи, гледаат ТВ и разговараат со детето. Детето тоа со право го доживува како отфрлање. Реткост е членовите на семејството да делат слободни активности, многу е почесто „членовите во семејството да се близу еден до друг, но да не учествуваат заеднички во поедини активности“ (Berc i Buljevac, 2007, Puljiz, 2010).

Со квалитетно минење на слободното време и играње се врши здраво стимулирање кое е од пресудна важност за детскиот интелектуален, социјален и емоционален развој. Доживувањата се како храна за мозокот, на тој начин се стимулираат сетилата, а тоа позитивно влијае на развојот на мозокот. Како детето расте, така се менуваат и неговите интереси, па така и начинот на минење на слободното време.

Суштината на квалитетно поминатото слободно време со своето дете не е колку, туку како ќе го поминеме времето со нив. Иако тоа им е тешко на вработените родители, пожелно е тие секој ден да се обидуваат да одвојат барем пола час за своето дете. Во тој период родителите не гледаат сапуници, не водат долги разговори. Во тој период, детето е сигурно да има барем еден или обата родители за игра, прашања, галење, односно да го има нивното внимание само за себе. На тој начин може да се спречат и различните неприкладни однесувања кај детето, бидејќи како што е познато, децата неретко со немир, плач, лупање со нозете по подот и викање се обидуваат да го привлечат вниманието на своите родители кое го немаат, а го бараат и сакаат да го имаат.

Родителите треба да знаат дека со минењето на одредено време со своето дете се развива доверба, блискост, љубов, поврзаност и поддршка која е важна за осамостојување и растење на детето. Мајките се тие кои почесто го минат времето со детето, но истражувањата покажуваат дека децата кои поминуваат време со своите татковци, кои вложуваат труд во нивното воспитание, во подоцнежните години се поуспешни и попаметни и имаат повисоко степен на интелигенција.

Организирање на слободното време

На децата, особено на помалите, им е потребна помош во планирањето и организирањето на слободното време.

Многу родители се прашуваат дали е добро слободното време да му се препушти на детето или пак тоа време да се исполни со разни активности. Улогата на родителите е да го насочат детето во тие активности, а тие се менуваат со неговото растење. Некои родители одат во крајност контролирајќи го секој слободен миг на детето, водејќи го на разни активности и насочувајќи го во склад со нивните амбиции.

Во тој случај детето нема можност само да ги бира и развива своите интереси и желби, а доколку ги има, родителите немаат слух за тоа. Престиж на некои родители е детето да посетува повеќе активности, па ги насочуваат на што повеќе знаење. Притоа се поттикнува академскиот успех и когнитивниот развој, на кој при тоа доволно се инсистира и во училиштето. Се занемарува емоционалниот аспект, притисокот врз децата е се поголем, а често тие се развиваат во несамостојни и незрели личности. Не ретки се и случаите кога за неговите активности во потполност се грижат неговите родители, а тоа воопшто да незнае на која активност е тој ден бидејќи родителите за се одлучуваат наместо децата, така превземајќи ги и неговите одговорности.

Од друга страна, пак некои родители воопшто не учествуваат во начинот на кој детето го поминува своето слободно време, па таквото дете е препуштено само на себе. Родителите не го прашуваат за неговите интереси, ни каде, ни како го поминува своето слободно време. Во тие случаи детето/адолесцент се потпира на своите врстници со кои поминува најголем дел од времето, со нив му е попријатно отколку дома, неговото слободно време е непродуктивно и бесцелно, а опасноста од ризично однесување е многу поголема.

Затоа важно е родителите да му помогнат на своето дете да пронајде активност која ќе го привлече неговото внимание, да со таквите активности кај детето се развие креативност, одговорност, да учи да решава проблеми и животни ситуации развивајќи социјални вештини, а притоа почитувајќи ги детските интереси и идеи. На тој начин тоа ќе порасне во личност која ќе има свои цели и интереси, која ќе биде мотивирана и полесно ќе ги поднесува животните фрустрации. Кога децата самостојно носат одлуки кај нив се развива самодоверба и одговорност за себе.

Улогата на родителите не е на децата постојано да им се нудат готови решенија (или свесно да ги наметнуваат), туку на детето да му се покажат/ понудат сите можности и заедно да ги разгледаат истите со цел детето само да одлучи што му се допаѓа, што сака да работи во своето слободно време.

Активностите кои се одбираат во слободното време важно е да влијаат телесниот, интелектуалниот, емоционалниот развој на детето, да поттикнуваат развој на пријателства и квалитетни модели на групна забава (Glavaš, www.)

Социо-културните обележја на семејството и слободното време

Односите на родителите со децата се едни од најважните односи во семејството. Бројни истражувања потврдуваат дека тие зависат од образованието на родителите, средината во која живеат, социо-економскиот статус, карактеристиките на детето, животните планови и цели на родителите (Јешић, 2000, Будимир-Нинковић, 2008).

Сосема е сигурно дека родителите се тие кои покажуваат најголема заинтересираност, па и грижа, за своите деца, за нивниот раст и развој, за нивното однесување, врстниците, друштвото во кое тие ќе се вклопат, со кое тие ќе го поминат своето слободно време вон семејството, местата на кои ќе го поминат своето слободно време, па и кон она однесување кај децата во кое се кријат опасности за конечното формирање во зрела и возрасна личност.

Порано, но и не така одамна, беа познати местата на кои децата, па и младите го поминаа своето слободно време. Тоа беа игралиштата пред зградите, парковите, каде се играа криенки, народни, како и број игри кои речиси денес се и подзаборавени и напуштени. За сето тоа донекаде придонесува и преголемата урбанизација на просторот, заземајќи им го на децата просторот наменет за игра и забава. Како последица на тоа потиснување, исфрлање на децата од природниот и општествен простор доаѓа и до изумирање на поедини детски игри, кои се исконски и се

пренесуваат од колено на колено, а со тоа изумираат и детските радости во слободното време и слободниот простор.

Истотака, почести беа и посетите на кино, клубови и спортски натпревари, а вечерните излегувања на младите беа реткост и тоа само за викенд.

Додека денес, со масовниот развој на техниката и технологијата, со развојот на комерцијалната индустрија, се менуваат и местата и начините на кои децата и младите го поминуваат своето слободно време. Покрај местата кои се наменети и соодветни за нивна возраст (спортски и младински клубови, спортски натпревари, паркови, кафулиња) забележително е дека тие почесто се наоѓаат и на места кои повеќе одговараат на возрастните (кафеани и сл.) каде постојат можности за земање алкохол, дрогирање, коцкање и други по личноста неповолни содржини.

Современиот начин на живот, достапноста до сите типови на информации во било кое време (користејќи кабловска телевизија во секој дом, компјутери и интернет на лаптоп, телефони) покрај користа во себе крие и опасности за пристап во информации и содржини кои се неприкладни за возраста на децата и младите.

Оттука произлегува и важноста на семејството, како и контролата на родителите за правилниот развој на личноста, водејќи сметка за начините на кои го поминуваат и активностите со кои е исполнето слободното време на нивните деца.

Истражувањето кое го спровела Јоксимовиќ (1986, според Јешић, 2000, Будимир-Нинковиќ, 2008) за улогата на врсниците во социјализацијата на младите, покажало дека адолесцентите кои имаат подобар однос со мајките честопати при изборот на активностите, предност даваат на родителите во однос на врсниците, бидејќи нескладните односи со родителите може да доведат до оддалечување од родителите и поголемо насочување кон врсниците. Така младите при вакви околности почесто се подготвени да се доверат на своите другари (62%), додека младите кои имаат сосема добри односи со родителите се подготвени да се доверат на своите родители (48%). Во семејствата каде односите не се добри, како пример за идентификација ќе бидат врсниците во 30% од случаите, додека кај оние кои својот однос со родителите го проценуваат како сосема добар тоа би било само 19%.

Семејството мора да се прилагодува на односот кон децата, кон нивните желби и потреби, како децата не би ги отфрлиле стандардите на родителите, па и самите родители. Се смета дека за адолесцентите најстрашно е неговите врсници да знаат дека е под контрола на родителите (Јоксимовиќ, 1986, Будимир-Нинковиќ, 2008).

Начинот на кој децата и младите ќе го поминат своето слободно време, како и изборот на активностите со кои ќе биде исполнето истото зависи од повеќе фактори, меѓу кои се и материјално-финансиската состојба на семејството, нивото на образование на родителите, нивото на нивната стручност и квалификација. Колку родителите се пообразовани, толку тие повеќе посветуваат внимание на учењето, собираат информации за проблемите на работа и творештво, на самообразованието, на читањето книги, списанија, посета на културно-образовни институции.

Заклучок

Семејството е првиот и најважен фактор кој може и треба воспитно да влијае на начинот на кој децата и младите го поминуваат своето слободно време. Овде тие ги стекнуваат своите први навики, ставови, социјални контакти и начини на комуникација, стекнуваат навики за културно поминување на своето слободно време.

Децата кои растат во средина во која не им е овозможено да ги остварат своите потреби за емоционална сигурност, релативна самостојност и слобода, честопати посегнуваат по разни облици на асоцијално, па и деликвентско однесување. Оттука произлегува и важноста на семејството во насочувањето на децата и младите на

можностите и начините, активностите со кои тие културно и корисно ќе го поминат своето слободно време.

Ставот кој го имаат родителите кон слободното време и начинот како го минат го пренесуваат на своите деца. Родителите може да ги поттикнат, но и обесхрабрат интересите на своите деца. Многу родители сами не го минуваат содржински своето слободно време, па така не можат да им понудат и потпора на своите деца.

За да може семејството правилно да ги насочи своите и аспирациите и амбициите на своите деца неопходна им е и помош од општествената средина, а особено од училиштето. Родителите без културата на слободното време тешко би можеле да постигнат позитивни резултати на ова поле кај своите деца.

Важно е родителите да им помогнат на своите деца да пронајдат активност која ќе го привлече нивното внимание, која ќе го поттикнува развојот на креативноста, одговорноста кај децата, ќе овозможува развој на социјалните вештини. На тој начин тие ќе пораснат во личности кои ќе имаат свои цели и интереси, кои ќе се мотивирани и полесно ќе можат да го поднесат животните фрустрации.

Литература

- Будимир-Нинковић, Г. (2008). *Педагогија слободног времена- хрестоматија*, Јагодина: Педагошки факултет
- Glavaš, J., Djeca i slobodno vrijeme, Retrieved from: <http://www.nzjz-split.hr/userfiles/DJECA%20I%20SLOBODNO%20VRIJEME.pdf>
- Pulji, S.(2010).Uloga obitelji u provođenju slobodnog vremena djece i programi Centra za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica, Dječja prava i slobodno vrijeme, *Zbornik priopćenja s tribina pravobraniteljice za djecu*, Zagreb, 2010.
- Mlinarević, V., Gajger, V. (2010). Slobodno vrijeme mladih - prostor kreativnog djelovanja, *Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem / Martinčić, Julijo ; Hackenberger, Dubravka (ur.). - Osijek : HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad.*, 43-58 (ISBN: 978-953-154-921-9).
- Miklobusec, V. (1983). Obitelj i kriza njezine edukativno-socijalne funkcije. *Obnovljeni život*, Vol. 38. No. 2., (Str. 132 – 146)
- Popadić, R. Slobodno vrijeme mladih kao pedagoški problem, Retrieved from: <http://www.filozof.org/pdf%20format/zbornik2/Rade%20Popadic.pdf>
- Сивевска, Д. (2012) *Педагогија на слободно време-скрипта*, Штип: УГД
- Slobodno vrijeme u obitelji, Retrieved from: http://ocpgz.hr/clanci_slobodno_vrijeme.html
- Sunko, E. (2008). Utjecaj provedbe programa za roditelje na njihove stavove o odgoju, *Odgojne znanosti*, Vol.10 No.2 (16) (str. 383-401)
- Tomić, R., Hasanović, I., (2007). *Mladi i slobodno vrijeme*, OFF SET:Tuzla